

JOANNA CANNON

DRIE

Auteur van
*Het probleem
met bokken en
schapen*

DINGEN

OVER

ELSIE

ZELFS HET KLEINSTE LEVEN KAN EEN LUIDE ECHO VEROOZAKEN

Er zijn drie dingen die je moet weten over Elsie.

Het eerste is dat ze mijn beste vriendin is.

Het tweede is dat ze altijd weet wat ze moet zeggen om me op te monteren.

En het derde... daar is misschien wat meer tijd voor nodig.

De 84-jarige Florence is gevallen in haar appartement in het bejaardentehuis. Daar ligt ze dan, te wachten tot er iemand komt, piekerend over een gruwelijk geheim uit haar verleden dat aan het licht dreigt te komen. Als de charmante nieuwe bewoner namelijk is wie hij beweert te zijn, waarom lijkt hij dan als twee druppels water op de man die zestig jaar geleden is overleden?

Van *Drie dingen over Elsie* kunnen we veel leren, maar de belangrijkste lessen zijn deze:

1. Alle mensen zijn door dunne draden voor eeuwig met elkaar verbonden.
2. Ieder mens is veel meer dan het ergste wat hij ooit heeft gedaan.
3. Zelfs het kleinste leven kan een luide echo veroorzaken.

‘Een roman vol mededogen, aandachtig en liefdevol, over persoonlijke waarheden die zo pijnlijk zijn dat we ze zelfs verbergen voor onszelf.’

THE GUARDIAN

‘Cannon schrijft met diep inzicht en intelligentie over dementie.’ THE TIMES

‘Cannon is humoristisch en melancholisch in haar beschrijving van de bejaarde Florence en wat er om haar heen gebeurt.’ THE DAILY EXPRESS

© PHILIPPA GEDGE

Psychiater Joanna Cannon (1951) debuteerde met de roman *Het probleem met bokken en schapen* – die zij schreef tijdens haar lunchpauzes in de auto op het parkeerterrein van de instelling waar ze werkte. De roman werd een internationale bestseller en verscheen in meer dan vijftien landen in vertaling. *Drie dingen over Elsie* werd genomineerd voor de Women's Prize for Fiction.

www.uitgeverijorlando.nl

DRIE DINGEN OVER ELSIE

Van Joanna Cannon verscheen eveneens

Het probleem met bokken en schapen

Wil je op de hoogte worden gehouden van de boeken van Uitgeverij Orlando? Meld je dan aan voor onze nieuwsbrief via www.uitgeverijorlando.nl of volg ons via Facebook of Twitter.

JOANNA CANNON

Drie dingen over Elsie

Vertaald uit het Engels door Elvira Veenings

© 2018 Joanna Cannon
Oorspronkelijke titel *Three Things about Elsie*
Oorspronkelijke uitgever The Borough Press, an imprint of
HarperCollins *Publishers*, London
© 2018 Nederlandse vertaling Uitgeverij Orlando bv,
Amsterdam
Vertaald uit het Engels door Elvira Veenings
© Foto auteur Philippa Gedge
Omslagontwerp Bij Barbara
Zetwerk Pre Press Media Groep
ISBN 978 94 92086 90 7
NUR 302

www.uitgeverijorlando.nl

Voor George en Florrie

16:48 UUR

‘Hoe ben je gevallen, Flo?’ zullen ze vragen wanneer ze me vinden.
‘Was je duizelig? Had je je bril wel op? Ben je gestruikeld?’

En al babbelend gaan ze aan de slag. Ze moeten een verband om mijn arm leggen en een plastic clip op mijn vinger zetten en alle slangetjes van hun apparaten wikkelen. Iemand zal met een lampje in mijn ogen schijnen, iemand anders rommelt intussen door al mijn doosjes met tabletten om ze in een draagtas te stoppen.

‘Voelde je je slapjes? Kun je naar me lachen? Kun je in mijn hand knijpen?’

Dan moeten ze me uit de voorkamer dragen en dat wordt wat, want het is nauwelijks groot genoeg voor mij, laat staan voor deze twee mannen en hun uniformen. Ze leggen me achter in hun ambulance, in de helderwitte, ingezwachtelde wereld die zij bewonen, en ik zal met mijn ogen knipperen en ze toeknijpen in een poging hun gezicht te lezen.

‘Het is in orde, Flo,’ zullen ze zeggen. ‘Alles komt goed, Flo.’

Hoewel ze mij niet kennen. Hoewel ik nooit heb gezegd dat ze me Flo mogen noemen. Hoewel de enige die me ooit zo heeft genoemd Elsie is.

Een van hen zal naast me komen zitten als we onder het blauwe zwaailicht door de straten rijden. Tijdens de rit strijkt het licht over zijn gezicht, de man zal van tijd tot tijd bemoedigend naar me glimlachen en zijn hand weet de mijne te vinden in de duisternis.

Eenmaal aangekomen bij het ziekenhuis word ik met ratelende wielen naar de Spoedeisende Eerste Hulp gereden, door rode dubbele deuren, naar mensen met dezelfde vragen en dezelfde felle lampen, en daarna word ik door lege gangen gerold en onder hun ap-

paraten door gehaald. Een meisje achter een balie kijkt misschien vluchtig op als ik voorbijkom, om dan haar gezicht weer af te wenden, want ik ben zomaar een oud mens op een brancard dat zich in dekens gewikkeld probeert vast te klampen aan de wereld.

Ze zullen me naar een afdeling brengen, naar een verpleegster met rustige handen. Ze voert de handelingen kalm uit, maar alles gebeurt vlot en snel en de verpleegster met de rustige handen zal de eerste zijn die met haar ogen luistert. Het bed is warm en zacht en dan hoef ik me nergens meer zorgen over te maken, zelfs niet wanneer ze het licht uitdoen.

Alles wat ik zojuist heb verteld, moet nog plaatsvinden. Het is allemaal niet echt. Want zoals het nu is, lig ik op de vloer van de zitkamer te wachten tot ze me vinden. Te wachten tot iemand merkt dat ik er niet ben.

Intussen heb ik alle tijd om te bedenken wat ik ga zeggen. Genoeg tijd om in mijn geheugen te graven naar wat er is gebeurd, vanaf het begin, en daar een verhaal van te brouwen dat ze zullen begrijpen. Iets wat ze accepteren. Je zou denken dat de stilte zou helpen, maar dat is niet zo. Het enige wat ik kan horen is mijn eigen ademhaling, die moeizaam zijn weg volgt, in en uit en in en uit. En net als ik zeker weet dat ik mijn verhaal tiptop op orde heb, glipt het weg en moet ik van voren af aan beginnen.

‘Probeer je te concentreren, Florence,’ zegt Elsie altijd. ‘Concentreer je op één woord tegelijk.’

Maar Elsie is hier niet om me te helpen. Ik moet helemaal alleen door die berg woorden heen graven omdat ik ergens, diep vanbinnen, een plek moet vinden voor de stilte. Iedereen heeft een geheim, iets waarover ze nooit praten. Iedereen heeft woorden die ze voor zichzelf houden. Waar het om gaat, is wat je doet met je geheim. Sleep je het voor altijd achter je aan, onhandzaam als een zware koffer, of zoek je iemand aan wie je het kunt vertellen? Ooit heb ik me voorgenomen dat ik het nooit aan iemand zou vertellen. Het zou een geheim zijn dat ik voor eeuwig zou bewaren. Behalve dat ik, nu ik hier lig te wachten tot ik word gevonden, bang ben dat dit mijn lot is. Misschien worden de slotwoorden van mijn hoofdstuk uitgespro-

ken in een kamer vol beige en vergeetachtigheid en was het niet de bedoeling dat iemand ze ooit zou horen. Je weet pas dat het de laatste pagina is als je er bent beland.

Ik vraag me af of ik het einde van mijn verhaal heb bereikt.

Ik vraag me af of mijn 'voor eeuwig' hier begint.

FLORENCE

Het begon allemaal een maand geleden, op een vrijdagochtend. Ik keek de kamer rond om te zien waar mijn televisiegids was gebleven, toen ik het zag.

Hij stond op de verkeerde plek. De olifant op de schoorsteenmantel. Hij kijkt altijd naar het raam omdat ik ergens heb gelezen dat dat geluk brengt. Ik weet natuurlijk best dat dat niet zo is. Het is net als met nieuwe schoenen op tafel zetten of onder een ladder door lopen. Het geeft je ergens een ongemakkelijk gevoel als je je niet aan die regeltjes houdt. Normaal gesproken zou ik een van de uniformen de schuld geven, maar ik loop altijd alles nog even na met de stofdoek als ze weg zijn. Dat is zelden overbodig en het verdrijft de tijd. Dus dan zou ik het meteen gemerkt hebben. Ik zie alles.

‘Ziet u niets?’

Juffrouw Ambrose was binnengekomen voor ons wekelijkse praatje. Gejaagd. De geur van haarlak. Een neef in Truro. Noemt me Florence alsof we samen geknikkerd hebben. Ik besloot om haar te testen. Ze blikte de kamer rond, maar iedere idioot kon zien dat ze zich niet concentreerde.

‘Goed kijken,’ zei ik. ‘Geef het uw volledige aandacht.’

Ze trok haar sjaal los. ‘Doe ik,’ zei ze. ‘Dat doe ik.’

Ik wachtte.

‘De olifant. De olifant op de schoorsteenmantel,’ wees ik. ‘Hij staat met zijn slurf naar de televisie. Hij hoort met zijn slurf naar het raam te staan. Hij is verplaatst.’

Ze vroeg of ik toe was geweest aan verandering. Verandering! Ik wees er beschuldigend naar met mijn vinger: ‘Ik heb hem niet verplaatst.’

Ze nam me niet serieus. Dat doet ze nooit. ‘Het zal wel een van de schoonmakers zijn geweest.’

‘Het waren de schoonmakers niet. Toen ik gisteravond naar bed ging, stond hij nog goed. Toen ik vanmorgen opstond, keek hij naar het raam.’

‘Je bent toch niet aan het afstoffen geweest, Florence? Afstoffen is onze taak.’

Ik ontweek haar ogen en hield mijn ogen aandachtig op de radiator gericht. ‘Ik zou er niet over peinen.’

Ze ging in de leunstoel bij de haard zitten en slaakte een lichte zucht. ‘Kan hij niet gevallen zijn?’

‘En uit zichzelf weer omhooggeklommen?’

‘We vergeten allemaal weleens wat, hoor. We doen allerlei dingen werktuiglijk, zonder erbij na te denken. Je zult hem wel andersom hebben neergezet.’

Ik ging naar de schoorsteenmantel en draaide de olifant ostentatief weer naar het raam, waarbij ik haar strak bleef aankijken.

‘Het is maar een beeldje, Florence. Niets om je druk over te maken. Zal ik de ketel opzetten?’

Ik keek naar de olifant terwijl zij in de keuken rommelde, op zoek naar de gemberkoekjes.

‘Ze staan in de kast op de bovenste plank,’ riep ik. ‘U kunt ze niet missen.’

Juffrouw Ambrose kwam weer tevoorschijn met een dienblad. ‘Ze stonden op de onderste plank, eerlijk gezegd. We weten niet altijd wat we doen, toch?’

Ik keek aandachtig naar haar trui. De boord was versierd met pompons in alle kleuren die je maar kon bedenken. ‘Nee,’ beaamde ik. ‘Dat zal wel niet.’

Juffrouw Ambrose ging op het puntje van de luie stoel zitten. Ze droeg altijd vrolijke kleding, alleen jammer dat haar gezicht er nooit bij paste. Elsie en ik hebben weleens een discussie gevoerd over hoe oud juffrouw Ambrose zou kunnen zijn. Elsie gokte op eind dertig, maar volgens mij was dat schip al jaren geleden gepasseerd. Ze zag eruit als iemand met chronisch slaapgebrek die dat verdoezelde met

een extra laag lippenstift en een flinke dosis enthousiasme, in de hoop dat het niemand zou opvallen. Ik keek maar weer eens naar de radiator, omdat juffrouw Ambrose de eigenaardigheid had om dingen in je ogen te zien die niemand anders ooit zou opmerken.

‘Hoe gaat het met je, Florence?’

Er zitten vijftientig groeven in de radiator.

‘Met mij gaat het goed, dank u.’

‘Wat heb je deze week gedaan?’

Ze zijn vrij lastig te tellen, want als je er wat langer naar staart, gaan je ogen trucjes met je uithalen.

‘Ik heb het nogal druk gehad.’

‘We hebben je niet veel gezien in de dagruimte. Er zijn veel activiteiten momenteel. Had je gisteren geen zin om ansichtkaarten te maken?’

Ik heb een lade vol van die kaarten. Ik zou zo een half dozijn mensen kunnen feliciteren met de geboorte van hun mooie dochter.

‘Volgende week misschien,’ mompelde ik.

Ik hoorde juffrouw Ambrose diep ademen. Ik wist dat dit problemen betekende, omdat ze dat alleen doet als ze extra zuurstof nodig heeft om ergens over in discussie te gaan.

‘Florence,’ begon ze.

Ik zette me schrap.

‘Florence. Ik wil alleen maar weten of je gelukkig bent bij ons in Cherry Tree?’

Juffrouw Ambrose was zo iemand bij wie de zinnen aan het eind altijd omhooggingen. Alsof ze de wereld zo ongewis vond dat ze er voortdurend vraagtekens bij zette. Ik keek uit het raam. Een en al baksteen en beton, rechte lijnen en scherpe hoeken, met kleine ramen naar kleine levens. Er was geen horizon. Ik had nooit gedacht dat ik de horizon samen met al het andere zou verliezen, maar pas als je oud wordt, besef je dat je, waar je ook kijkt, geconfronteerd wordt met een landschap vol verlies.

‘Misschien moeten we eens kijken of Cherry Tree nog wel de juiste plek voor je is? Misschien heb je het ergens anders meer naar je zin?’

Ik keek haar aan. 'U stuurt me niet naar Greenbank.'

'Greenbank heeft een veel hogere personeelsbezetting per bewoner.' Juffrouw Ambrose hield haar hoofd scheef. Ik zag alle lijntjes in haar hals die dat mogelijk maakten. 'Je zou veel meer een-op-een-aandacht krijgen.'

'Ik hoef geen een-op-een-aandacht. Ik wil helemaal geen aandacht. Ik wil alleen maar rust.'

'Florence, als we ouder worden, verliezen we het vermogen om te beoordelen wat het beste voor ons is. Dat overkomt ons allemaal. Wie weet vind je het heerlijk in Greenbank? Het is er vast heel leuk.'

'Het is niet leuk als niemand luistert naar wat je zegt,' mopperde ik tegen de radiator.

'Pardon?'

'Ik ga niet. U kunt me niet dwingen.'

Juffrouw Ambrose stond op het punt om iets te zeggen, maar ze slikte haar woorden in. 'Laten we een compromis sluiten. Zullen we eens kijken hoe het gaat in... de komende maand en het dan opnieuw bekijken?'

'Een maand?'

'Een herbeoordeling. Voor ons allemaal. Een proeftijd.'

'Een proeftijd? Welke misdaad heb ik gepleegd?'

'Het is maar bij wijze van spreken, Florence. Dat is alles.' Juffrouw Ambroses schoenen tikten een beige deuntje op het tapijt. Ze haalde een stilte tevoorschijn, zoals ze dat altijd doen, in de hoop dat je die opvult met iets waar ze hun tanden in kunnen zetten, maar ik wist inmiddels beter.

'Morgenmiddag hebben we *Gone With The Wind*,' zei ze uiteindelijk, toen de stilte geen effect had.

'Die heb ik al gezien.'

'De hele wereld heeft hem al gezien. Daar gaat het niet om.'

'Ik ben nooit zo'n fan van Clark Gable geweest.'

Ik keek nog steeds naar de radiator, maar ik hoorde dat juffrouw Ambrose zich naar me toe boog. 'Je kunt niet altijd in je eentje binnen blijven zitten, Florence. Een maand proeftijd, hoor je me? Kom me halverwege tegemoet, alsjeblieft.'

Ik wilde zeggen: 'Waarom zou ik iemand halverwege tegemoet moeten komen? Op weg waarnaartoe?' maar dat deed ik niet. Ik concentreerde me op de radiator en bleef dat doen tot ik de voordeur hoorde dichtvallen.

'Hij had slechte adem, weet je, Clark Gable,' riep ik. 'Dat heb ik ergens gelezen. In een tijdschrift.'

Er zijn drie dingen die je moet weten over Elsie en het eerste is dat ze mijn beste vriendin is.

De meeste mensen wisselen om de haverklap van beste vriend of vriendin, afhankelijk van hun stemming die dag, maar de mijne is altijd Elsie geweest en dat zal ze altijd blijven. Daar gaat het toch om bij een beste vriendin? Iemand die je nooit laat vallen, wat er ook gebeurt. Ik kan niet zeggen dat we in de loop der jaren nooit ruzie hebben gehad, maar dat komt omdat we zo verschillend zijn. Zelfs uiterlijk zijn we elkaars tegenpolen. Elsie is klein en ik ben lang. Elsie is fijngebouwd en ik heb grote voeten. Maat veertig. Dat zeg ik tegen iedereen. Omdat Elsie beweert dat er een punt komt waarop je voeten zo groot zijn, dat het enige wat je nog kunt doen is erover opscheppen.

We doen praktisch alles samen, Elsie en ik. We hebben er zelfs voor gekozen om onze maaltijden samen te gebruiken, omdat dat makkelijker is voor de uniformen. Het is fijn om gezelschap te hebben, omdat niets ter wereld eenzamer klinkt dan het gerinkel van een mes en een vork op een porseleinen bord.

Later op die dag, de dag waarop ik mijn ultimatum kreeg van juffrouw Ambrose, zaten Elsie en ik aan de lunch voor het raam in mijn flat.

'Ik heb nog steeds niemand gezien,' zei ik.

Ik wist dat ze me had gehoord, de vrouw in het roze uniform. Ze was bij het karretje met onze maaltijden bezig, een paar meter verderop, en ik praat nogal hard, al let ik nog zo goed op. Elsie vindt dat ik schreeuw, maar ik schreeuw niet. Ik wil zeker weten dat mensen me horen. Ik tikte zelfs tegen de ruit voor de zekerheid.

'Nummer 12.' Ik tikte nog eens. 'Ik zei dat ik nog steeds niemand

heb gezien. Toch moeten ze er al een paar dagen zijn, want ik zie het licht aan- en uitgaan.'

De vrouw in het roze uniform lepelde een plas bruine bonen op een bord. Ze knipperde nog niet met haar ogen.

Elsie keek op. 'Niet schreeuwen, Flo.'

'Ik schreeuw niet,' zei ik. 'Ik maak iets duidelijk. Ik mag niet veel meer, maar voorlopig mag ik nog altijd iets duidelijk maken als ik dat wil. En die afvalcontainer staat er ook nog steeds. Er moet een brief naartoe.'

'Waarom schrijf jij die niet?' vroeg Elsie.

Ik keek haar even aan en sloeg mijn ogen weer neer. 'Ik kan geen brief schrijven, ik heb een ultimatum gekregen.'

'Wat bedoel je?'

'Juffrouw Ambrose heeft me voorwaardelijk gegeven,' sprak ik tegen de ruit.

'Welke misdaad heb je gepleegd?'

'Het is maar bij wijze van spreken,' legde ik uit. 'Dat is alles.'

'Ze komen de afvalcontainer binnenkort weghalen, mevrouw Claybourne,' mengde de vrouw zich in ons gesprek.

Ik keek haar aan. 'Het zou verboden moeten worden om iemand op die manier uit te wissen. Daar zouden ze wat aan moeten doen.'

'Ze kunnen doen wat ze willen als je dood bent, Florence' zei Elsie.

In de binnentuin werden de bladeren naar de rand van het gras geblazen om zich in rode en oranje vlekken over het beton te verspreiden. 'Ik heb haar vorige week nog gezien. Ze liep over dat pad, met een boodschappentas.'

De vrouw in het roze uniform keek op. 'Het zou iets uit moeten maken dat ik haar heb gezien,' zei ik. 'Nu ligt alles wat ze ooit is geweest in die afvalcontainer.'

'Ze moesten de flat leeghalen voor de volgende,' legde de vrouw uit.

We keken haar allebei aan. Ze keek met een stalen gezicht terug.

'Ik vraag me af wie dat is,' zei ik.

Nog steeds niets.

‘Dat vraag ik me ook af,’ zei Elsie.

De vrouw in het roze uniform trok een bedenkelijk gezicht. ‘Ik ben weg geweest. En daarbij, dat regelt juffrouw Bissell allemaal.’

Ik trok mijn ene wenkbrauw op naar Elsie, maar die was met haar aandacht bij haar vissticks. Elsie gaf het veel te snel op, vond ik. De vrouw had een button op haar uniform waar WIJ HELPEN U op stond.

‘Het zou me ontzettend helpen,’ zei ik tegen de button, ‘als u de geruchten die u eventueel hebt gehoord met ons zou willen delen.’

De woorden bleven een poosje in de lucht hangen.

‘Ik weet alleen dat het een man is,’ klonk het toen.

‘Een man?’

Elsie keek op. ‘Een man?’

‘Weet u het zeker?’ vroeg ik.

‘Ja,’ zei ze. Ja, ze wist het vrij zeker.

Elsie en ik wisselden een veelbetekenende blik over het tafellaken. Er waren maar weinig mannen in Cherry Tree. Je zag ze zo nu en dan weleens zitten, stilletjes in de hoek van de recreatiezaal of aan de wandel over het terrein, langs paden die nergens toe leidden behalve terug naar waar ze vandaan kwamen. De meeste bewoners waren vrouwen. Vrouwen die hun man lang geleden hadden verloren. Alhoewel ik altijd vond dat het woord ‘verloren’ nogal eigenaardig klinkt, alsof ze hun echtgenoten per ongeluk op het treinperron hadden laten staan.

‘Ik vraag me af hoeveel mensen naar haar begrafenis zijn geweest,’ mijmerde ik. ‘De vrouw van nummer 12. Misschien hadden we de moeite moeten nemen.’

‘De opkomst is nooit bijzonder tegenwoordig,’ Elsie trok haar vest wat strakker om zich heen. Het had de kleur van mahonie en deed weinig voor haar. ‘Dat is het probleem met begrafenissen als je zo oud wordt. Het grootste deel van de gastenlijst is je net een stapje voor geweest.’

‘Ze is hier niet lang geweest,’ merkte ik op.

Elsie zette haar vork in de aardappelpuree. ‘Hoe heette ze ook alweer?’

‘Brenda, geloof ik. Of misschien was het Barbara. Of Betty.’

Haar leven, het leven van Brenda, Barbara of anders Betty, zat in de afvalcontainer. De beeldjes waar ze van had gehouden, de schilderijen die ze had uitgekozen. Boeken die ze had gelezen of nooit zou uitlezen, foto's die uit hun lijstjes waren geschoten toen ze tegen de ijzeren wand sloegen. Foto's die ze had afgestoft en gekoesterd, van mensen die duidelijk niet meer hier waren om zichzelf te redden uit het puin. Alles was foetsie, zomaar ontmanteld en weg. Een klein bestaan, verdwenen. Er was niets meer wat erop wees dat ze ooit had geleefd. Voor de rest was alles hetzelfde gebleven. Alsof iemand een boekenlegger in haar leven had gestoken en het dicht had geslagen.

'Ik vraag me af wie mijn foto zal afstoffen als ik er niet meer ben.'

Ik hoorde dat Elsie haar bestek op de rand van het bord neerlegde. 'Wat bedoel je?'

Ik bestudeerde het plaveisel. 'Ik vraag me af of ik iets heb betekend voor de wereld.'

'Maakt dat iets uit, Flo?' vroeg ze.

Mijn gedachten ontsnapten in een fluistering. 'O ja, dat maakt uit. Dat maakt heel veel uit.'

Toen ik me naar haar omdraaide, zat Elsie glimlachend naar me te kijken.

'Wie was dat nu weer?' vroeg ik.

Het roze uniform had ons achtergelaten met een plak marmerecake en het *Light Programme* op de BBC. Volgens Elsie heette dat intussen *Radio Two*, maar ze had het opgegeven om me nog langer te corrigeren.

'Die met een vriend die Daryl heet en brandend maagzuur,' zei Elsie. We keken het uniform na in het trappenhuis van de flat tegenover ons, flitsen roze tegen een beige achtergrond. 'Ze maakt graag een berg van een molshoop.'

'Is zij degene met een goed stel hersenen?'

'Nee.' Elsie roerde in haar thee. 'Dat is zaterdag. Blauw uniform. Kleine oren. Je moet proberen het te onthouden. Het is belangrijk.'

'Waarom is het belangrijk?'

‘Dat is gewoon zo, Florence. Dat is gewoon zo. Misschien ben ik er niet altijd om je te helpen herinneren, je moet het zelf onthouden.’

‘Ik haal ze altijd door elkaar,’ verzuchtte ik. ‘Het zijn er ook zoveel.’

Ze zijn ook met veel, juffrouw Bissells ‘legertje hulpverleners’. Ze marcheren door Cherry Tree om de bejaarden te voeden en te baden en ons te schudden als speelkaarten. Sommige bewoners hebben meer hulp nodig dan anderen, maar Elsie en ik hadden geluk. Wij waren niveau één. We kregen ons natje en ons droogje, maar voor de rest lieten ze ons redelijk met rust. Juffrouw Bissell zei dat ze de ‘niveau één’s’ in de gaten hield met haar noorderoog, wat klonk alsof ze een hele trits andere ogen had waar ze uit kon kiezen om al die anderen in het gareel te houden. Na niveau drie moest je verkassen, als ongewenst publiek voor het leven van anderen. De meeste bewoners werden naar Greenbank gestuurd wanneer ze niet langer welkom waren, waar overigens niets groens te vinden was. Een plek waar mensen in genummerde kamertjes op God wachtten, roepend naar het verleden alsof dat zomaar uit het niets zou komen opduiken om hen te redden.

‘Ik vraag me af op welk niveau hij zit.’ Ik tuurde naar nummer 12. ‘Die nieuwe kerel.’

‘O, minstens een twee,’ zei Elsie. ‘Waarschijnlijk een drie. Je weet hoe mannen zijn. Ze zijn niet bijzonder veerkrachtig.’

‘Ik hoop niet dat hij een drie is, dan krijgen we hem nooit te zien.’

‘Waarom zou je hem in hemelsnaam willen zien, Florence?’ Elsie leunde naar achteren en ging met dat vest bijna op in het dressoir.

‘Het helpt om de tijd door te komen,’ zei ik. ‘Net als het *Light Programme*.’

We zaten bij het raam in mijn flat, omdat Elsie vindt dat die een beter uitzicht heeft, en lieten de middag traag aan ons voorbijtrekken. Meestal gebeurde er wel wat in de binnentuin. Als ik even niets te doen heb, ga ik altijd bij het raam zitten. Dat is het fijnste wat er is, op gesneden witbrood na. En een stuk onderhoudender dan de televisie. Tuinlieden en schoonmakers en postbodes. Niemand

neemt ooit enige notitie van iemand anders. Allemaal afzonderlijke leventjes en iedereen haast zich erdoorheen om naar de andere kant te komen, hoewel ik me afvraag of ze blij zullen zijn met wat ze daar aantreffen als ze er eenmaal zijn. Ik betwijfel of het iets te maken had met de vrouw die onze witte bonen in tomatensaus had afgeruimd, maar even later kwamen ze de afvalcontainer halen. Ik heb toegekeken. Ze laadden iemands hele leven in een vrachtwagen en reden ermee weg. Er bleef nog geen kale plek over als teken dat het er was geweest.

Er liep al meteen iemand over de lege plek waar de container had gestaan. Alles ging door zoals altijd. Mensen haastten zich van hier naar daar om aan de regen te ontkomen, uniformen bewogen zich door de trappenhuizen, duiven zaten op een rijtje in de goten te wachten op het juiste moment om ergens anders naartoe te vliegen. Het gaf me het gevoel dat de afdruk die deze vrouw op de wereld had gemaakt zo nietig was geweest, zo onbeduidend, dat die oploste op het moment dat ze weg was.

‘Wat doe je melodramatisch, Florence.’

‘Ik geef alleen maar commentaar,’ zei ik. ‘Ik mag niet veel meer, maar ik mag nog altijd commentaar geven.’

Ik was er tamelijk zeker van dat ze glimlachte, maar garanderen kan ik het niet, omdat ik weigerde haar kant op te kijken.

Ik hield nummer 12 in de gaten, maar er gebeurde niets noemenswaardigs. Om een uur of drie beende juffrouw Bissell het gemeenschappelijke trappenhuis binnen met een klembord en het air van iemand die dringende zaken te doen heeft.

‘Juffrouw Bissell,’ wees ik.

‘Inderdaad,’ zei Elsie.

‘Ze heeft een klembord bij zich, Elsie. Ik denk dat ze zijn niveau gaat doen.’

‘Zo te zien wel.’

We maten onze middag af aan de hand van potten thee, maar het bedrieglijke septemberlicht leek de uren op te rekken en de dag tot ver over de grenzen te trekken. Ik had september altijd een eigenaar-

dige maand gevonden. Eigenlijk was het enige wat je deed, wachten tot het koud werd en we verspilden het grootste deel van onze tijd door naar de lucht te turen en te wachten tot dat eindelijk ging gebeuren. De zomer was allang voorbij, maar de kou talmde nog wat met haar glibberige trottoirs en de tintelend frisse lucht van een winterochtend. Intussen hielden wij pauze in een grijsgrauw leven met havermondkleurige luchten. Elke middag verliep hetzelfde. Rond vier uur zou een van ons zeggen dat het al donker begon te worden en dan knikten we elkaar instemmend toe. We rekenden uit over hoeveel dagen het kerst zou zijn en zeiden 'wat gaat de tijd toch snel', want door te zeggen hoe snel de tijd toch gaat, ging de tijd net een beetje sneller. De winters duurden altijd lang in Cherry Tree en dit werd al mijn vijfde. Ze noemden het 'beschermd wonen', maar ik heb nooit goed begrepen waar ze ons tegen beschermden. De wereld was er nog steeds. Hij sloop naar binnen via de krant en de televisie. Hij glipte door de kieren van de gesprekken en zong een deuntje uit hun mobiele telefoons. Wij waren degenen die wegge-moffeld waren, bij elkaar gestopt en uit het zicht gehaald, en ik vroeg me weleens af of de wereld misschien tegen ons werd beschermd in plaats van andersom.

'Het wordt al donker, zie je dat?' wees Elsie.

We keken hoe in de flats tegenover ons een voor een de lichten aanfloekten. Rijen ramen. Een legpuzzel van mensen wier avonden uitvloeiden in de schemerige septemberavond. Het was het tijdstip van de dag waarop je een kijkje krijgt in andermans leven, stukjes te zien krijgt van allerlei mensen voordat ze zich achter de gordijnen terugtrekken in hun geheimen.

'Er is iemand thuis,' zei ik.

De meeste uniformen waren al naar huis. Ook juffrouw Bissell en haar Mini Metro waren de straat uit gescheurd en achter de verkeerslichten verdwenen naar de ringweg, maar in de zitkamer van nummer 12 was een gloeilamp aangeknipt. Het licht flikkerde een beetje, als de spoel van een oude film, en ik keek frame voor frame naar een man die door de kamer liep. Middelbare leeftijd, dacht ik, maar in het zwakke licht was het moeilijk te zeggen.

De adem stokte in mijn keel.

‘Over hoeveel dagen is het kerst?’ vroeg Elsie. ‘Heb je zin om het samen met mij uit te rekenen?’

Ik schudde van nee. ‘Niet echt.’

‘Dat is over achtennegentig dagen al,’ zei ze. ‘Achtennegentig!’

‘O ja?’

Ik keek naar de man. Hij droeg een hoed en een jas en hij stond met zijn rug naar ons toe, maar af en toe ving ik een glimp op van de zijkant van zijn gezicht en mijn hersenen probeerden wijs te worden uit wat mijn ogen zagen.

‘Wat eigenaardig,’ fluisterde ik.

‘Nou en of.’ Elsie veegde de koekkrumels van het tafelkleed. ‘Het lijkt alsof het gisteren was.’

De man beende door de kamer. Er was iets in de manier waarop hij zijn kraag opstak, in de beweging van zijn schouders, waardoor mijn maag zich omdraaide. ‘Klopt. Maar het bestaat niet.’

‘Het is zo. Achtennegentig. Ik heb ze geteld terwijl jij je tijd zat te verspillen met uit het raam kijken.’

Ik keek Elsie vragend aan. ‘Achtennegentig wat?’

‘Dagen tot Kerstmis.’

‘Ik wilde niet...’ Ik keek nog eens, maar de gloeilamp had het begeven en de man met de kraag en de schouders was verdwenen. ‘Ik dacht dat ik iemand herkende.’

Elsie tuurde de duisternis in. ‘Was het niet een van de tuinlieden?’

‘Nee, op nummer 12.’ Ik keek haar aan, maar ik bedacht me en wendde mijn blik af. ‘Ik zal me wel vergist hebben.’

‘Het is donker, Florence. Dan vergis je je gauw.’

‘Ja, dat zal het wel zijn,’ zei ik. ‘Ik heb me vergist.’

Elsie wijdde zich weer aan haar krumels en ik trok de mouwen van mijn vest over mijn handen.

‘Zullen we de kachel wat hoger zetten?’ stelde ik voor. ‘Het wordt wat frisjes, vind je niet?’

‘Florence, het lijkt hier wel een oven.’

Ik staarde de duisternis in en het venster van nummer 12 staarde terug. ‘Het is of er iemand over mijn graf loopt.’

‘Over je graf?’

Ik moest me vergist hebben, dat kon niet anders.

‘Het is maar bij wijze van spreken,’ zei ik. ‘Dat is alles.’

De dinsdag was al voor de helft voorbij toen ik hem voor de tweede maal zag.

Elsie liet haar teennagels doen en dat duurt altijd even, want die laten zich moeilijk knippen. Een van de uniformen was aan het afstoffen en ik hield haar nauwlettend in de gaten, omdat ik weet dat mensen hun werk veel grondiger doen onder toezicht. Ze waarden het ook als ik hen erop wijs dat ze iets hebben overgeslagen.

‘Wat zouden we zonder u moeten beginnen, mevrouw Claybourne,’ zeggen ze dan.

Deze was behoorlijk slordig. Platte voeten. Kleine polsen. Oorbellen in haar neus, haar lippen, haar wenkbrauwen... overal, behalve in haar oren.

Het was mistig. Het soort mist dat de hemel aan de horizon spijkt om te voorkomen dat het daglicht binnenkomt, maar ik zag hem meteen toen ik bij het raam ging staan. Hij zat op een van de bankjes in de binnentuin en tuurde omhoog naar nummer 12. Hij droeg dezelfde hoed en dezelfde grijze overjas, maar dat waren niet de dingen waaraan ik hem herkende. Het kwam door de manier waarop hij aan zijn kraag trok. De manier waarop hij zijn slappe vilthoed droeg. Zijn hele uitstraling. Mensen die je kent, herken je altijd, zelfs op een vreemde plek of in de drukte. Er is iets aan zo iemand dat je ogen opvalt.

Ik wilde hem aanwijzen aan het meisje met de oorbellen. Ik wilde zeker weten dat zij hem ook kon zien. Je hoort weleens van die rare dingen, toch? Dat oude mensen er van alles bijhalen en dingen verzinnen om de leegte te vullen, maar het meisje was druk in gesprek met zichzelf en haalde een stofdoek over de schoorsteenmantel. En ik was op proef. Juffrouw Ambrose was niet in detail getreden, maar ik wist heel zeker dat hallucinaties niet bijzonder goed zouden vallen.

Toen ik opnieuw uit het raam keek, zat de man er nog steeds, maar nu liet hij zijn ellebogen op de rugleuning van de bank rusten, net als

vroeger. Ik voelde de kleur uit mijn gezicht trekken. Ik wilde op de ruit tikken zodat hij zich zou omdraaien, maar dat durfde ik niet.

‘Mevrouw Claybourne?’

Want als ik dat deed, zou ik nooit meer weg kunnen kijken.

‘Mevrouw Claybourne? Is alles in orde?’

Ik bleef uit het raam kijken. ‘Nee, helemaal niet,’ antwoordde ik. ‘Verre van, zelfs.’

‘Maar ik heb de schoorsteenmantel twee keer afgestoft. Als ik het nog een keer moet doen, ben ik te laat voor de volgende.’

Het meisje stond voor de televisie met een bus Pledge. De oorbellen zaten als leestekens over haar gezicht verspreid.

‘Niet de schoorsteenmantel,’ zei ik. ‘Buiten. Ronnie Butler. Op een bankje. Zie je hem?’

Soms vallen de woorden zomaar uit je mond. En terwijl dat gebeurt, weet je al dat ze beter binnen hadden kunnen blijven, maar dan is het al te laat en zit er niets anders op dan naar jezelf te luisteren. Het meisje vroeg: ‘Wie is Ronnie Butler?’ en van nieuwsgierigheid veranderden alle oorbellen in haar gezicht van plaats.

‘Iemand uit het verleden. Iemand die ik vroeger heb gekend.’

Ik trok aan de zoom van het gordijn, hoewel het kaarsrecht hing.

Het meisje begon haar spuitbussen, doekjes en stofdoeken te verzamelen en borg ze op in haar roze mandje. ‘Wat leuk voor u. Kunt u gezellig bijpraten.’

Ik keek weer naar de binnentuin. Hij was opgestaan en nu liep hij over het pad in de richting van de hoofdingang. ‘Nee,’ zei ik. ‘Dat is niet leuk. Helemaal niet leuk zelfs.’

‘Waarom niet?’

Ik gaf niet meteen antwoord. Ik wachtte tot de mand vol was, tot ik de klik van de voordeur had gehoord en de stappen van het meisje hoorde wegsterven in de gang. Zo lang wachtte ik voordat ik haar vraag beantwoordde. De woorden kwamen eruit als een fluistering.

‘Omdat Ronnie Butler in 1953 is verdronken.’

‘Heb jij weleens dat je je dingen verbeeldt?’

Elsie was terug van de chiroprodist en bewonderde zijn vakman-

schap, dwars door haar kousen heen. 'O, dat heb ik voortdurend,' gaf ze toe.

'Echt?'

'Ja, hoor.' Elsie wiebelde met haar tenen, die knisperden in hun 30 denier-gevangenis. 'Ik denk weleens dat het regent, maar als ik dan buiten kom, blijkt dat helemaal niet zo te zijn. En ik denk vaak dat ik meer melk in de koelkast heb staan dan ik heb.'

'Nee, ik bedoel mensen. Verbeeld je je weleens dat je mensen ziet?'

Elsie hield op met wiebelen en keek op. 'Wat een rare vraag. Ik geloof van niet, nee. Maar ja, als het wel zo was, zou ik het niet weten, hè?'

Ik was niet meer bij het raam weggegaan sinds ik hem had gezien. Of dacht dat ik hem had gezien. Ik had verzorgers in gebouwen zien verdwijnen, bezoekers verplicht over het terrein zien schuifelen met uitgebluste familieleden, maar de man had ik niet meer gezien. Op nummer 12 was het stil en donker en het bankje was verlaten. Misschien had ik hem verzonnen. Misschien was dit het begin en stak mijn geest de brug over tussen heden en verleden zonder nog langer de moeite te nemen om terug te keren.

Elsie keek me aandachtig aan. 'Wie heb je gezien, volgens jou?' vroeg ze.

'Niemand.' Ik begon de beeldjes op het dressoir recht te zetten. 'Ik moet maar weer eens naar de opticien. Ik heb een nieuwe bril nodig.'

'Je hebt pas een nieuwe bril,' zei ze. 'En waarom haal je die beeldjes weg en zet je ze daarna precies hetzelfde terug?'

Ik liet de kust van Brighton los en keek haar aan. Elsies zorgen zouden in een luciferdoosje passen. 'Ben je niemand tegengekomen?' polste ik. 'Onderweg hiernaartoe?'

Ze trok een nadenkend gezicht. 'Niemand in het bijzonder, nee. Hoezo, wie heb jij dan gezien?'

'Juffrouw Bissell,' zei ik. 'De man die brieven rondbrengt.'

'De postbode?'

Ik knikte. 'En dat rare kleine vrouwtje van nummer 4. Rond gezicht. Praat heel weinig. Kan slecht traplopen.'

‘Mevrouw Honeyman?’

‘Ik geloof van wel, ja. En ik heb Dora Dunlop gezien. Ze was niet eens in haar nachtpon. Volledig aangekleed zelfs.’

Elsie trok haar wenkbrauwen op. ‘Ze sturen haar naar Greenbank, weet je. Dat heb ik gehoord.’

Ik voelde dat alle ruimte achter mijn ogen zich vulde. ‘Dat gaat ze nooit redden,’ fluisterde ik.

Elsie gaf geen antwoord, maar ik meende te zien dat ze licht haar schouders ophaalde.

‘Dus je hebt niemand in het bijzonder gezien?’ vroeg ik.

‘Nee, niemand.’

Ik nam een slokje thee.

‘Ik wou dat je ermee voor de dag kwam, Florence.’

‘Ik dacht dat ik iemand zag die we van vroeger kennen,’ zei ik in mijn kopje. ‘Ik kan niet op zijn naam komen.’

‘O, wie zou dat kunnen zijn. Iemand van school? Van de fabriek?’

Ik slikte nog een mondvul thee door. ‘Kweenie. Kan hem niet plaatsen.’

‘Mij zal het vast wel lukken.’ Elsie inspecteerde de lege binnentuin door het raam. ‘Ik ben altijd beter in gezichten geweest dan jij.’

Zij was de enige die over was. De enige die zou weten of mijn geest eindelijk het loodje had gelegd en me in de steek had gelaten. Maar zestig jaar geleden hadden we het verleden ingepakt en weggeborgen en onszelf plechtig beloofd dat we het er nooit meer over zouden hebben. Nu waren we oud. We waren andere mensen geworden, hadden vaak het gevoel dat alles wat we hadden meegemaakt anderen was overkomen, alsof wij vanuit de toekomst hadden toegekeken.

Ze probeerde nog wat verder in de duisternis te turen. ‘Ik hoop dat ik hem ook te zien krijg.’

‘Ik ook,’ mompelde ik in mijn kopje.